

maradt hátra. Az elmélyülő olvasó hátát szinte megborzongatja a befogadó élménye, amikor egyikben is, a másikkban is meglesi a bácskai víziók remek-írójának kemény, érdes, fekete-fehéren villogó izgató tollvonásait.

Úgy vélem ezért, és mert minden szemrebbenésének rögzítéséért — hiszen rendkívüli lelkialkat volt — kár, hogy — talán a műfaji követelmények szemmel tartása miatt — kimaradtak olyan írások és töredékek, amelyeket még nem ismerünk.

Valahogy úgy érezzük, hogy itt az életmű még csonkán maradt. Erre utalást is találtunk *A magányos óriás* című kötetben. Épp ezért tovább kell mennünk (kész ígéret is van rá talán!), és továbbra. A gyűjtőnek, épp azért, mert híven ragaszkodik ahhoz a munkához, melyet megkezdett, most már végig kell mennie azon az úton, amelyet maga elé tűzött ki egy ilyen, még sok ígéretet magában hordozó feladat vállalásakor.

LÉVAY ENDRE

EMBER ÉS FORRADALMÁR

PATÓ IMRE: *Az osztályharcos.*

Életjel Miniatűrök 30. Szabadka, 1976.

Az Életjel Miniatűr kiadványainak sorozatában a Szabadka — és egy kicsit Vajdaság — múltjának egyes mozzanataival foglalkozó kiadványok között nem egy hosszabb-rövidebb életrajzt is találhatunk azokról az osztályharcos forradalmárokról, akik a két világháború között, az Obznana, a királyi diktatúra és a fasizmus meg-megújuló attackjainak időszakában álltak ki férfias bátorsággal a kommunizmus eszméinek hirdetése mellett, vállalva a szüntelen üldöztetést, az akkori burzsoá társadalomból való kiközösítést, s ami ezzel együtt járt: a börtönt, a meg-megisméltődő munkahelyi elbocsátásokat, sőt — amikor eljött az az idő — még az akasztófát is. Kizur István, az adai Bakos Kálmán, Matko Vuković forradalmi útjának ismertetése után Pató Imre most egy olyan embert állít elénk az emlékezések, régi okmányok segítségével, aki amellett, hogy a mindennapi osztályharcból alaposan kivette részét, ott volt az osztályharcos kulturális megmozdulás élvonalában is — azzal az egyszerű ténnyel, hogy egy ideig a Híd felelős szerkesztője volt, mégpedig abban az időszakban, amikor ez a folyóirat, amelyet eredetileg a Népkör körül tömörült haladó ifjúság mozgalma hívott életre, fejlődése során eljutott addig, hogy az illegális párt kezeibe adta át a szerkesztést és az egész irányítást.

Mindezeknek a kis miniatűr életrajzoknak van egy közös vonásuk. Annak idején, a párt illegálisba szorulásakor, természetesen nem vezettek semmiféle nyilvántartást még csak a párttagokról sem, nemhogy olyan feljegyzések maradtak volna fent, amelyek részleteiben ismertetnék a végzett munkát, az elnyomó hatóságok elleni akciók hiteles történetét. Így azután érthető, hogy az egyén általában háttérbe szorult az egyes mozgalom mögött, amely lényegében névtelen forradalmárok munkáját fogta egybe, s ha itt-ott jelentkezik is egy név mondjuk a rendőrségi és más hatósági, bírósági aktákban, vagy esetleg az akkori lapok hasábjain, ez a név, ezek a nevek korántsem elegendők arra, hogy emberségében körvonalazzák a mögöttük álló személyt,

inkább csak konkrét szemléltetői egy egyetemes illegális küzdelemnek. Ez az oka és magyarázata annak, hogy valahányszor egy-egy régi forradalmár arc-képét igyekszünk megrajzolni, ez a kép mindig szervesen összefonódik a mozgalom, az osztályharc tényeivel, nem választható külön tőlük, s az egyén tulajdonképpen csak ezekből a küzdelmekből bontakozik ki, tehát bizonyos szempontból nélkülözi egyéni jellemvonásait, azaz egy kicsit papíremberré válik. Nem azért, mintha valóban hiányoztak volna belőle az egyéni jellegzetességek, hanem sokkal inkább azért, mert ezeket az egyéni jellegzetességeket ma már mind nehezebb kibontogatni az egyre ritkuló kortársak emlékezetéből, márpedig ez az emlékezet szinte az egyedüli forrás a forradalmár emberi képének megrajzolásához.

Amikor Pató Imre hozzálátott Simokovich Rókus életének főlváolásához, szintén elsősorban az általános munkásmozgalmi történésekre és a régi társak emlékezetére kellett támaszkodnia, volt azonban egy olyan forrása is, amely — legalább némileg — fokozottabb emberközelsébe hozza életének egyes szakaszaiban a forradalmárt, ez a forrás pedig nem egyéb, mint magának Simokovich Rókusnak fennmaradt naplótöredéke és néhány verse, vagy saját magára vonatkozó röpké karcolata. Az egész dolognak az a visszássága, hogy ezek az önvallomások megint csak egyoldalúak, mert hiányzik belőlük a forradalmár és a forradalmi munka lélegzete. Ez azonban megint csak érthető, és nyugodtan elmondhatjuk, hogy ha nem hiányozna belőlük, akkor maguk a jegyzetek sem maradhattak volna fenn a mai napig. Mert — mint Pató Imre is rámutat erre zárószavában — volt mondanivalója Simokovich Rókusnak a későbbi esztendőkről, munkásmozgalmi szerepléséről, munka utáni barangolásairól és szabadkai munkásságáról is, és minden bizonnyal ezek is kikiváncsoltak belőle naplójegyzetek, megjegyzések formájában, de éppen e lényegüknél fogva nem érthették meg a mai napot, nem tanúskodhatnak előttünk egy emberileg körvonalazott egyén forradalmi tevékenységéről, mert annak idején, amikor Horthy megszálló fasiszta hatóságai felgöngyölítették a vajdasági munkásmozgalmat egy részét, a letartóztatások során a csendőrök kezeibe kerültek a régi iratok is, s a kémelhárító kezében semmisültek meg. Így hát amikor Pató Imre munkához látott, meg kellett elégednie a később forradalmárrá lett ifjú Simokovich fiatalkori szerelmi kesergéseivel, amelyek háttéréből csak halványan sejlik fel a társadalmi elnyomottság és kilátástalanság. Ezeket az ifjúkori feljegyzésekből kifejtetett részleteket aztán már sokkal erőteljesebben egészítik ki egyes régi ismerősök, elsősorban pedig az egykori élettárs, Balázsevics Viktória visszaemlékezései — főleg az utolsó, letartóztatás előtti napokból és hetekből.

Pató Imre ezzel a rendelkezésére álló mozaikválogatással sikeres munkát végzett, s ha természetszerűen mutatkoznak is hézagok a forradalmár emberi alakjának megrajzolásában, ez korántsem az ő mulasztása, hanem az egykori népellenes hatóságok és a múlt idő rostáján át kihullott emberi megnyilatkozások hiányának és felkutathatatlanságának a következménye.

És meg kell még valamit említeni ezzel a most megjelent kis füzettel kapcsolatban. Pató Imre ugyanis nem csupán a maga kutatásainak eredményét adja közre, hanem függelékként közli Simokovich Rókus fennmaradt verseit, feljegyzéseit és naplójegyzeteit is az 1926—1929 esztendőkből. S ha ezek a dokumentumok nem járulnak is hozzá Simokovich Rókus forradalmi arculatának határozottabb, barsztikusabb megvilágításához, de közelebb hozzák a mai olvasóhoz az embert, aki — ha sokszor botladozó irodalmisággal keresi is a szót ön maga kifejezéséhez — mégiscsak lehetővé teszi e kusza soraival is azt, hogy iközelebből lássuk őt. Azok is, akik csak felületesen ismerték életében, és azok is, akiknek utólagos ismerkedése csupán a forradalmár homályba vesző alakjának megsejtéséig terjed.

KOLOZSI TIBOR